

ARABESK MÜZİĞİN TOPLUMSAL BOYUTLARI

Dr. Sefer Ada*

Müzik tüm kültürel değerler gibi, toplumsal etkileşimin bir ürünüdür. Toplum içinde ortaya çıkan her kültürel öge, içinde doğduğu toplumun insanlarını farklı boyutlarda etkiler. Duygusal yönü önem taşıyan müzik " sözcüklerle anlatılması olanaksız duygu ve coşkuları sezdirecek, doyuracak biçimde düzenlenmiş sesler aracılığı ile başka gruplara yansıtma sanatıdır" (Er, 1988).

Müzik bir toplumdaki insanların duygularını yansıtması yanında, onların inanç, değer yargıları, dünyaya bakış açıları, hatta genel yaşama biçimini de şekillendirir.

Ülkemizdeki müzik türlerini incelediğiniz zaman, her birinin farklı kültürlerin ürünü olarak doğduğu görülmektedir. Ama bazı müzik türlerinin kendi kültürümüzün ürünü olduğunu meşru göstermek için başına "Türk" kelimesi eklenmiştir. Örneğin : Türk sanat, Türk hafif müziği gibi. Oysaki bu iki müzik türünde yabancı kökenlidir. Türk sanat müziğinin başlangıcı 9. yüzyılda Halife Harun Reşid' in Arabistan'da kurduğu Darül Hükm'e dayanır. Daha sonra bu müzik çeşitli yollarla Osmanlı Saraylarına girmiştir. 19. yüzyıldan sonra sarayın dışında da kabul görmeye başlamıştır. "Zamanımızda şekil değiştirerek varlığını devam ettirmektedir. Klasik Türk Müziği, tarihi Türk müziği, Türk müziği, Türk sanat müziği olarak şarkı, yani şarkî, türü olmayıp şarka mahsus bir tür olduğu kesin belirtilmiştir" (Kodallı, 1988; 173).

Aynı şekilde Hafif Türk Müziği de köken itibarı ile batı kaynaklıdır. "1920 lerden sonra, yabancı ülkelere dans müziği olarak giren önceleri tango, fokstrot, rumba daha sonraları diğerleri ile başlayan hafif müzik türü daha sonraları Türk müzisyenleri tarafından yaratılmaya başlamıştır" (Kodallı, 1988; 74).

Arabesk müzik ise, çeşitli kültürlerin müziğini, birleşmesi sonucunda yapılaşan, kimilerine göre özgün müziktir. "Halk müziğinden klasik türk müziğine, arap müziğinden batının en ileri elektronik müzik teknolojisinin karmaşık seslerine kadar çok çeşitli birleşimlerden oluşan bir yapısı vardır" (İnceoğlu, 1981; 402).

*M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi.

Müziğe milli açıdan baktığımız zaman geriye Türk halk müziği kalır. Türkü, yani türke özgü müzik.

Bir müzik türünün kökenine bakarak ona göre tutum geliştirmek yanlıştır. Müzikde bilim gibi evrensel boyutlardadır. "Müzikte evrensel ölçüler dışlanamaz ve müziğin ruhuna aykırı şeyler yapılamaz"(Kan, 1990). Ülkemizde batı kökenli müzik ve birçok kültürel unsur çoğu kez hiç sorgulanmadan peşin olarak kabul görmektedir. Doğu kökenli bazı değerlerde ise (arabesk müzikte olduğu gibi) çok ağır bir biçimde yargılanmaktadır. Kaldı ki doğuya öykünmekle, Batıya öykünmek arasında nitelik olarak fark yoktur. Temel soru özgün bir kültür yaratıp yaratmamış olmamızdır.

Yoksa sizin Paris'e öykünmeniz, Kahire'ye öyküneni suçlama, aşağı görme hakkını tanımaz" Doğu taklitçileri arabesk ise, Batı taklitçileri de eurobesk' tir" (Livanslı, 1990).

ARABESK MÜZİĞE TEPKİNİN NEDENLERİ

Bugün çeşitli müzik otoriteleri ve aydın kesim bu müzik türüne işlediği konulardan dolayı büyük tepki göstermektedir. Sloganlaştırılan sözler, en acı ses tonları ile insanın duygularına hitap etmekte, adeta onun duygularını sömürmektedir. Umutsuz aşklar, karşılık beklemeden duyulan sevgiler, bitip-tükenmeyen yakarışlar. Dünyaya, yaşama karşı olumsuz düşünceler, "Anladım ki bu dünya bir dert meyhanesi Gelen içer giden içer kaçmış neşesi" Karşılık beklemeden duyulan sevgi "Ben seni seveceğim, sen sevmesende olur. "gibi umutsuz aşklar; bireyi, toplumu karamsarlığa itmekte "Eserlerimde, insanlara hüznün verenlerin hiç de doğru yapmadıkları ile ilgili bir tenkit oldu her zaman... Gercebey, dünyanın batmasını istemiyordum elbet, ama böyle olacaksa batsın bu dünya dedim" Milliyet G.1990).

Bu müzik türü sözleri ile insana yaşama sevinci vermekten çok, dünyanın anlamsızlığını ifade etmeye çalışmaktadır. Oysaki müzik hem bireysel, hem toplumsal anlamda insanları birbirine yaklaştırmakta, hatta uluslar arasındaki sevgi bağınu kuvvetlendirmektedir. Oysaki arabesk'in bunun aksini gerçekleştirdiği savları oldukça yaygındır. "Bizde ne oluyor, bu yapılanlarla, millet birbirine giriyor, bıçaklamalar oluyor" (Günay, 1988). 9.3.1992 tarihinde intihar eden Garson Rıza'nın geride bıraktığı notda "ben, bu dünyaya içten küsmüşüm, kendi kendime isyan ettim" arabeskin intihardaki etkisini görmek mümkün. Adeta, arabesk müzik için "sanık ayağa kalk" diyesi geliyor insanın.

ARABESK'İN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

1 – YANLIŞ EĞİTİMİN FAKTÖRÜ

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı sonucunda, kurulan Türkiye Cumhuriyetindeki aydınlar, batının dayanılmaz yükselişi karşısındaki duydukları ezikliği gidermek için, kayıtsız şartsız kendi öz değerlerimizi terk ederek batıya yönelmişlerdir."1926 yılında zamanın maarif vekili Mustufu Necati Bey'in daveti üzerine toplanan sanayi-i Nefise encümeninin kararıyla okullarda okutulan tüm alaturka müzik eğitime son verilmiş türk müziği konservatuarı Dar-ül -elhâm kapatılmıştır." (İnceoğlu, 1981, s.405)

İlgili eğitim kurumlarındaki öğretmen ve yöneticiler, bazı müziğini benimsetmek için var güçleri ile çalışmışlardır. "Dönemin ünlü müzisyenlerinden Zeki Öngör öğrencilere batı müziği zevki aşılama çalışırken onlara-siz benim mikroplarımınız, Türkiye'de batı müziğini sizler yapacaksınız-diyordu. Oysa mikropların'da yayılıp yaşabilmesi için uygun bir ortama gerek var (Güngör, 1990,53). Müzik Eğitimi yapan okullarda okuyan öğrencilerin kazara'da olsa türk müziğine yönelmeleri davranışı ya ceza ya da okuldan atılma tehdidi ile engelleniyordu. Buralardan yetişen kişiler tüm yaşamları boyunca türk müziğinden çok bazı müziğine hizmet etmelerini, türk müziği açısından büyük şanssızlıktır.

Aynı anlayışı, radyo yayınlarına da hakim olmuştur. "1934 den başlayarak iki yıl boyunca halk, kendi öz müziğini radyolarından dinliyemedi." (Güngör, 1990;54)

Bu dönemde müzik eğitimi yapan okullara ve radyo müzik yayınlarına egemen olan zihniyet, yabancıların türk müziği konusunda yapmış oldukları iyi niyetli çalışmalara da itibar etmemişlerdir.. Örneğin; Bela Bartok'un 1934 yılında, Poal Hindemih' in 1935-1937 yılları arasında yapmış oldukları araştırmaları hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır.

Batı müziğine olan yöneliş türk müziğine ağır ve haksız eleştirileri de beraberinde getirmiştir. "zurmanın en çatlağından darbukanın en patlağına kadar" (Hakimiyet-i Milliye, 1934).

Henüz okuma-yazma sorununu çözemeyen bir topluma batı müziğini adeta zorla kabul ettirme çabaları, ters bir sonucun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Halk daha basit, daha anlaşılabilir müzik olan arabesk'e yönelmiştir.

2- GECEKONDULAŞMA VE ARABESK

Arabesk'in ortaya çıkmasına yardımcı olan en önemli ortam

gecekondulardır. Türkiye'de son yıllardaki hızlı nüfus artışı, kırsal kesimin iticiliği kentlerin çekiciliği sonucunda köyden kente göç başladı. "Doğal nüfus artış hızı 1991 yılı rakamlarına göre binde 23.10 "(DPT,1991,297).

Artan hızlı nüfus artışı, özellikle üç büyük ilde toplandı. İstanbul'un nüfusu son beş yılda 5.8 milyondan 7.3 milyona, Ankara'nın nüfusu 2.9 milyondan 3.3 milyona, İzmir'in nüfusu 2.3 milyondan 2.7 milyona çıkmış. Nerede ise, Türkiye nüfusunun dörtte biri bu üç şehire akmış durumda.

Gecekondu'da yaşayan 100 kişiden yalnız 6'si İstanbullu, Ankara'da 100 kişinin 33'ü Ankaralı, İzmir'de 23'ü İzmirli. Geriye kalanlar ülkemizin başka yerlerinden gelmiştir.

Gecekondu'da yaşayanların öğrenim durumu ve yaş ortalamasında çok ilginçtir. "Örneğin gecekonduya yaşayanların yüzde 60'ı ilkokul mezunu yaklaşık yüzde 40'ının yaşı 20-30 arasında "(Kardüz, 1991).

Gecekondularda yaşayan insanlar bir ikilem içindedirler, bir taraftan kırsal kültürel değerleri devam ettirme isteği, diğer taraftan kent kültürel değerlerinin çekiciliği. Bu çatışma içindeki insan her ikisinden farklı gecekondu kültürünü oluşturdu.

"Şehirler göç eden yığınlar, temel politik ve ekonomik seçimlerini bağlı olarak gecekonduları ve minibüsleri ortaya çıkarırlar" (Eğribel, 1984, 34).

Şehirleşmeyen gecekondu halkı, kendi ulaşım aracı olan minibüsle birlikte, kendi bunalımını en iyi ifade eden arabesk müziğini de yarattı.

Bu uygun ortamı bazı kişiler ticari bir alan olarak kullanarak, onların durumunu uygun sözlerle etkilemeyi kısa zamanda başardılar. Kaderciliğin, köşedönme anlayışının yangın olduğu ortamda, gün geçtikçe sanatçıların sayısı arttı. Hatta bazı türk sanat, Hafif türk müziği sanatçıları da bu kervana katıldılar. bu sanatçılardan bazıları halkın büyük sevgisine neden oldular. Gün geçtikçe ayağa kapanıp secdeye yeltenenlerin sayısında büyük artış oldu. "İstanbul'da Gülhane Parkı'nda Müslüm Gürses'in konserlerinde başlayan bu moda, kısa sürede tüm arabeskseverler tarafından benimsendi ve önemli gelişmeler kaydetti.... Bu virüsün en önemli portörleri ise İbrahim Tatlıses ve Ferdi Tayfur. "(Hürriyet G, 1990).

Gün geçtikçe arabesk dinleyenlerin sayısında büyük artış oldu. Ulaşımın genellikle dolmuşlarla yapıldığı büyük kentlerde, arabeski, yol boyu çalışması bazılarında tepkiye neden olurken, bazılarıda onu benimsedi. Arabesk türk plak piyasasının büyük bir kısmını ele geçirdi. "Türkiye'de yılda piyasaya sürülen yaklaşık 200 milyon kasetten yaklaşık

150 milyonu, yani yüzde yetmişten fazlasını arabesk kasetler almaktadır. Bunların yıllık tutarı olan 700 milyarın, 500 milyarının da yine arabesk müzik kasetlerine ait olduğu saptanmıştır. "(Güngör, 1990, 31)

SONUÇ

Arabesk müziğin, toplumun büyük bir kesiminde kabul görmesi, bir takım aydınları endişelendirmiştir. Şiddetli tepkiler alternatif arayışlara neden olmuştur. Bunlardan bazılarını burada ifade etmekte yarar vardır:

1. Eğitim : Arabesk müziğin yaygınlaşmasının nedeni olarak, müzik eğitiminin yetersizliğini ileri sürenler, bu konuda okullara büyük görevlerin düştüğünü ifade etmişlerdir. Bazı ülkelerde bu konuda eğitimin erken başladığını örnekler ile açıklamışlardır. "Japon Milli Eğitim Bakanlığının müfredatından bir örnek : İlkokul 2. sınıf öğrencileri Grieg'den Peer Gynt Suitini", Beethovenden 5. Senfoniye dinlemeyi öğreniyorlar. Biz de ise okullarda müzik eğitimi kaldırılıyor. "(Kibar, 1989)

Belirli bir müzik anlayışını yerleştirmek için eğitim elbetde önemlidir. Ama hangi müziğin eğitimi yapılacak? Cumhuriyet'ten bu yana müzik eğitimi yapan okullarda, radyoda "klasik müziği eğitimi"nin ihmal edilmesi daha kolay kültürümüzün ürünü olan "türk halk müziği"nin ihmal edilmesi, daha kolay anlaşılabilir arabesk müziğe yönelmeye neden olmuştur." 1926-1976 yılları arasında eğitimi yasaklanan Türk musikisinin milletinden koparılmadığını, ancak disiplinsiz kalan her kültür değerinde olduğu gibi seviye kaybettiğini belirten Prof. Berker, Halk benzer sesler duymak ihtiyacı ile Arap radyolarına filimlerine yöneldi. Arabesk faciasına ulayan yol, buradan başladı" (Milliyet 29.6.1990). Yanlış müzik eğitimine tepki olarak doğan arabesk yine doğru eğitim yolu ile ortadan kaldırılabilir, en azından olumsuz etkileri sınırlandırılabilir.

2- ACISIZ ARABESK : Arabesk müziğin toplumda yarattığı tahribatı önlemek için onu alternatif resmi bir müzik (acısız arabesk) çıktı. Kültür Bakan'ının başkanlığında, bir sosyolog, bir psikolog, bir müzikolog, bir şarkıcı ve KTB Müzik danışmanından oluşan kurul, Hakkı Bulut'un sözlerini yazdığı ve Prof. İlhan Usmanbaş'ın çalışmaları doğrultusunda Esin Engin'in çoksesli Müzik kurallarına göre orkestraya uyarladığı "Seven Kiskanır" adlı parça; güneşten, topraktan, hatta boynuna taktığı beyaz inciden kıskanan dizelerle başlayıp bitiyor. Müzik, bütün toplumsal olgular gibi, bireylerin etkileşiminden doğar, toplumsal hayata egemen olan bir olgudur. Onu suni yollarda önlemek mümkün değildir.

KAYNAKLAR

DPT, Aftıncı beş yıllık Kalkınma Planı

Eğribel, Ertan, Niçin Arabesk değil. Osmanlı Matbaası, İstanbul 1984

Er, Gülay, "Arabesk Müzik" Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birinci Müzik Kongresi, 14-18 Haziran 1988

Günay, Edip, "Arabesk Yayınlanmalı" Nokta Dergisi, 18 Aralık 1988

Güngör, Nazife, Arabesk Bilgi Yayınevi, Ankara 1990

Hakimiyet-i Milliye ve Radyo İřimiz

Hürriyet Gazetesi, 14 Ekim 1990

Inceoęlu, Metin "Arabesk Müzik Sorunu" SEF Basın Yayın Yüksek Okulu 100 doğum yılında Atatürk'e armağan, Ankara 1981.

Kan, Suna "Müzikte Çok seslilik" Milliyet Gazetesi, 18.4.1990

Kardüz, Ali Rıza, Üç büyük kentte nüfusun üçte ikisi gecekonduda yaşıyor" Sabah Gazetesi. 20.10.1991

Kodallı, Nevid, "Günümüzde Milli Müzik Anlayışımız" Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birinci Müzik Kongresi 14-18 Haziran 1988

Livaneli, Zülfü, "Arabesk ve Eurobesk" Sabah Gazetesi, 14.1.1990

Milliyet Gazetesi, 26.6.1990

Milliyet Gazetesi, 16.1.1990